

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2

Одеса 2024

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 5 від 31 жовтня 2024 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Горанська Т. В., старший викладач – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2024. Вип. 2. 249 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2024

читачеві зрозуміти глибину переживань, бажань, страхів та мрій головної героїні.

Засоби психологічного аналізу, які Марія Матіос використовує, допомагають створити реалістичний та багатогранний образ Сидонії, який стає близьким нинішнім читачкам-мамам, українським жінкам, які втратили своїх синів у нинішній російсько-українській війні і викликають емоційне співпереживання у всіх читачів.

Таким чином, авторка успішно втілює свій творчий задум у повісті «Мама Сидонія» і створює в ньому образ-персонаж, який западає глибоко в серце читача і справляє на нього невимовне враження.

Література

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Тлумачний словник іншомовних слів Харків : Фліо, 2006, 472.
2. Вербич В. Крізь безмір материнського болю: драма Марії Матіос <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2024/02/06/154406.html>
3. Зборовська Н., Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури Київ : Академвидав, 2006. 504с.
4. Кодак М. П. Психологізм соціальної прози, Київ : Наукова думка, 1980. 164 с.
5. Матіос М. Мами: драма на шість дій, Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2023. 282 с.

Ганна РАДЬКО,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка

Анна ГАЛЕНКО,

студентка 3 курсу

факультету української філології та журналістики

ОБРАЗНА ПРИРОДА ПОВІСТІ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК «ТАЄМНИЦЯ КОЗАЦЬКОЇ ШАБЛІ»

Постановка проблеми. На сучасному етапі не всі володіють достатнім розумінням сучасної дитячої літератури в контексті шкільної програми і, зокрема, значущості повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» для розвитку історичної свідомості, національної ідентичності та моральних цінностей учнів 5 класу через її художню образність.

Метою нашої статті і є виконати короткий аналіз повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», зосередивши основну увагу на її образній природі, та показати необхідність вивчення цього твору учнями в 5 класі.

Виклад основного матеріалу. Зірка Мензатюк народилася 21 жовтня 1954 року в селі Мамаївцях Кіцманського району Чернівецької області, Україна. Писати почала ще в другому класі, коли замість переказу «Ліс восени» вона описала свої спостереження в лісі. Похвала учительки спонукала дівчинку писати далі. Після закінчення школи вона вступила на факультет журналістики Львівського університету імені Івана Франка, де почала активно писати і публікувати свої твори. Пізніше Зірка вирішила присвятити свою творчість дітям. Відтоді вона стала популярною дитячою письменницею, членом Національної Спілки письменників України й авторкою багатьох казок та книжок для дітей, які були визнані як в Україні, так і за кордоном [1].

У модельній навчальній програмі «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т. О. та інші) [4] повість Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» вивчається в одному з останніх тематичних розділів, що називається «У пошуках пригод і чудес». На основі аналізу прочитаного твору через вивчення особливостей художнього змалювання фантастичного в поєднанні з реальним у творі, використання

чарівних елементів та казкової символіки, учні повинні добре формулювати висновки. На уроках з вивчення цього твору діти разом з учителем з'ясовують відмінності між фантастичним та реальним способом відтворення змісту повісті і, зокрема, у змалюванні характерів персонажів, образів козаків, а також тлумачать змістове наповнення образу-символу шаблі в творі, велич старовинних українських замків, і знаходять елементи детективної розповіді.

Ми робили аналіз повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», використовуючи видання «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» 2022 року [3].

Центральною темою повісті є подорож Наталочки Руснак разом з її родиною до замків України та місць, де відбувалися історичні події та битви козацької доби. Вони вирушають у цю подорож у пошуках цінного артефакту, а саме, козацької шаблі.

Основною ідеєю повісті є утвердження значення історичної пам'яті для сучасної особистості, яка криється у розумінні минулого як основи для сучасності та майбутнього. Повага до пам'яток історії та культури відображається у відношенні до спадщини минулих поколінь, яка формує наше культурне дорослішання і ставлення до світу. Процес формування національної свідомості, патріотичних почуттів і громадянської позиції ґрунтується на вивченні історії своєї країни та визнанні її досягнень і помилок. Водночас, важливо засуджувати зло, жорстокість, корисливість і удаваний патріотизм, щоб зберегти гуманні цінності і підтримати моральні норми в сучасному суспільстві.

Сюжет повісті є дуже простий і зрозумілий для учнів 5 класу. Усі події розгортаються навколо родини Руснаків. Батьки головної героїні Наталочки придбали стареньку легкову машину, яку назвали Машка. У машині бракувало кондиціонера і радіо не працювало, але вона була надійною у керуванні. Коли настало літо, то родина вирішили вирушити відпочити на море, проте їх плани дехто змінив. Друг родини, пан Богдан, розповів їм про патріотично настроєного привида, який попередив їх про злочин: продаж української

реліквії давньої козацької шаблі за кордон. Після цього родина Руснаків вирішує захистити цю реліквію і розпочинає захопливий пошук, який переповнений небезпечними та комічними пригодами. Їм на шляху трапляється багато історичних місць. Під час подорожі родина зіштовхується з чортами, відьмами та складними ситуаціями, але завдяки відвазі та наполегливості вдається їм розкрити таємницю у Хотинській фортеці, отримуючи допомогу від привидів. Таким чином, головні герої проявляють себе не лише у реальних випробуваннях, але й у світі магії та загадковості. Їхні відвага і рішучість допомагають вирішити задуману справу. У кінці повісті шабля стала головним рольовим атрибутом у театральній виставі, де вона блиснула в руках актора.

Образ, – читаємо у «Літературознавчій енциклопедії», – це «особлива форма художнього структурування дійсності, якій притаманна яскрава предметна чуттєвість». Далі професор Ю. І. Ковалів зазначає: «Образ вважається категорією художньої гносеології як єдність форми і змісту, знаково виражений наслідок творчої діяльності, суб'єкт якої (письменник) відчув об'єкт, підтвердивши правочинність мімезису. Хоч початки теоретичної бази розробляв Арістотель у вченні про наслідування, термін набув поширення на підставі естетики Г-В-Ф Гегеля, який розглядав мистецтво як духовно-пізнавальну діяльність, що містить артистично видозмінений матеріал, співвідносний із науково-понятійною сферою. (...) Образ не обмежується моделлю, схильною до родового узагальнення, канону, стилю чи форми, що було характерним для античної доби, коли мистецтво ототожнювалося з ремеслом» [2, с. 139 – 140].

Образна сутність повісті «Таємниця козацької шаблі» Зірки Мензатюк виявляється через використання мовних прийомів, які створюють живописні, насичені емоціями зображення та атмосферу твору. Зірка Мензатюк майстерно вплітає в текст різноманітні образи, які розкривають як зовнішні події, так і внутрішні переживання героїв. Повість пронизана образами козацької епохи, використовуючи символіку козацтва та його важливі елементи, зокрема, образ

козацької шаблі. Цей образ виступає не лише як предмет, за яким полюють головні персонажі, але й як символ історичної пам'яті та духу козацтва.

Образи історичних місць, таких як Тараканівський форт під Дубно, замок у Дубні, замок-палац у Підгірці, Олеський замок, Кам'янець-Подільська фортеця, Хотинська фортеця та Козацькі Могили у Берестечку, які відвідують герої, надають повісті реалістичний колорит і розширюють її глибину. Описи пригод і подій насичені емоціями та деталями, що допомагають читачеві зануритися в атмосферу кожного епізоду.

Символічним образом у цьому контексті є шабля, яка має значення не лише як знаряддя бою, але й як символ козацтва та національних змагань за визволення України. Шабля – це вид холодної зброї з різально-колющим клинком, який з'явився на початку VIII століття. Вона завжди вважалася символом козацтва та національної гордості України. Козаки поважали шаблю, називаючи її «сестрицею» або «жіночкою». Отримати шаблю можна було через спадщину від батька або в бою. Українська шабля, невід'ємний атрибут козака, вшановується в народних думках і прислів'ях як символ сили, влади та правди, відзначаючи її важливу роль у козацькій історії та культурі.

У повісті також присутня образна складова, яка розкриває героїчні якості та внутрішні конфлікти персонажів, надаючи кожному образу глибини та унікальності.

Головна героїня твору Наталка мала національну свідомість змалку. Вона допитлива та розумна дівчинка, яка вже на своєму віці стикалася з численними випробуваннями. Через ці труднощі вона здобула відчуття та розуміння свого національного спадку. Під час роздумів про минуле вона зрозуміла важливу річ: «Козаків перемогли. Але не покорили! Вони гинули, не піддавшись, не схилившись, лишаючи по собі невмирущу славу!» [3]. Для неї національну гордість треба відчувати всім серцем та побачити на власні очі. Якби Наталка разом з батьками не змогла вчасно розгадати загадку Антипка і знайти шаблю, вона б мусила всім життям жити в брехні.

Батьки Наталки – це свідомі патріоти, які вірять у велике значення України. Вони цінують українську культуру, активно співають українські пісні і добре знають історію своєї батьківщини. Мама є членкою Союзу українок, Сестринства святої княгині Ольги та Товариства української мови «Просвіта», що свідчить про її активну громадську позицію та здоровий національний дух.

Машка – це не дуже нова та не особливо приваблива машина, вже трохи застаріла. Проте вона має свою чарівність. У потрібний момент машина розганяється по дорозі швидше, ніж новий іноземний джип. Машка навіть сама вмикає та вимикає сигнал, а її «ясні кришталеві очі» з легкістю розганяли чортів та відьом під час їхнього бенкету в Підгорецькому замку, можна сказати, врятували життя Наталочці. Наталка казала про Машку так: «Ти, Машко, чудове авто. І хороший друг. Якби ти не постаралася, ми б не виграли цих шалених перегонів» [3].

У чортячій родині є мати, батько та їхній син, молодий та чепурний чортик на ім'я Антип. Саме вони зацікавлені у тому, щоб вилучити козацьку шаблю, щоб перешкодити національному пробудженню серед персонажів книжки. Чорти активно заважають розвитку патріотизму, особливо серед молоді, бажаючи, щоб діти віддалялися від інтересу до історії та культури та замість цього проводили більше часу перед телевізором.

Серед образів-персонажів виділяється образ Антипка. Він хитрий, впевнений у собі, підступний та безжальний чортик. Про нього у повісті сказано так: «Антип був супермодний і прилизаний і накульгував на ногу» [3]. А також сказано ще так: «Він був елегантний і модний до неможливості, зачесаний так гладесенько, що волосся лежало, мов прилизане, тільки на маківці настовбурчувалося двома невеличкими горбочками» [3].

Пан Щуровський, колишній козак, що колись зрадив своїх під час бою під Берестечком. Нині він живе серед свинарників і харчується лише покидьками, оскільки зрадників земля не приймає.

Пан Богдан був дуже гарним приятелем родини Наталки. Він захоплювався історією і любив мандрувати. Сам по собі він був дуже цікавим чоловіком.

Северин та Василь, пластуни зі Львова, патріоти України, приєднуються до пошуків шаблі. Северин допомагає Руснакам відновити шаблю, а за активну участь у пошуках Наталочці дарує пластунську нашивку на її рукав.

Одним із не менш цікавих образів є Патріотично настроєний привид. Про його історію у повісті було сказано так: «За життя той привид був звичайною людиною і мови глухонімих не знав, а після смерті, здається мені, вже нічого не можна навчитися. Тому він часом застосовує, так би мовити, деякі загальнозрозумілі жести...» [3].

Повість «Таємниця козацької шаблі» Зірки Мензатюк відзначається фантастичними та пригодницькими елементами, які переплітаються з історичними фактами. Головні герої, сім'я Руснаків, вирушають у захоплюючу подорож Україною, щоб знайти справжню козацьку шаблю. Вони відвідують історичні місця, такі як Тараканівський форт, Олеський замок, Кам'янець-Подільську фортецю, і навіть стикаються з сім'єю чортів, які також прагнуть отримати шаблю.

Фантастичний аспект твору виявляється у вигаданих персонажах, таких як привид, який просить про допомогу, і чортик Антип, який укладає угоду з головною героїнею Наталочкою.

У повісті присутні пригоди, які відзначаються випадковими збігами, раціональними мотиваціями, грою, реалістичним драматичним підтекстом, атмосферою дива та жорсткою реалістичною вмотивованістю. Пригодницький жанр твору підкреслюється численними небезпечними випробуваннями та викликами, з якими стикаються герої під час пошуків шаблі. Початок пригод визначається появою в сім'ї Руснаків легкового автомобіля, на якому Наталочка з батьками розпочинає захоплюючу і, водночас, небезпечну подорож замками України у пошуках втраченої реліквії. Увесь твір вражає небезпечними

пригодами, захоплюючою інтригою, присутністю злочинної таємниці, спостережливістю та аналітичними здібностями головного героя. Щаслива кінцівка, що є стандартним завершенням пригодницького твору, відзначається врятуванням козацької шаблі від нелегального вивезення за кордон. Роль слідчих у творі виконують діти, які, будучи кмітливими та спостережливими, об'єднують зусилля з дорослими, привидами та пластунами для запобігання вивезенню цінності.

Висновки. Значення вивчення образної природи повісті для учнів 5 класу полягає у формуванні їх літературної компетентності та розумінні основних типів художніх образів. Розглядаючи повість, учні отримують можливість розкрити її жанрові особливості, визначити структуру, виписати характеристики персонажів героїв та динаміку подій.

Повість «Таємниця козацької шаблі» Зірки Мензатюк може бути корисною у вивченні учнями 5 класу. Ось кілька причин, чому учні будуть її захоплено читати та аналізувати:

1. Учні люблять захопливі історії з пригодами та небезпекою. У цій повісті головна героїня, Наталка Руснак, разом зі своєю родиною та друзями, вирушає у захоплюючу подорож у пошуках козацької шаблі. Їм доводиться подолати багато перешкод та зустріти незвичайних персонажів, що робить читання захопливим та цікавим.

2. Повість містить у собі елементи фантастики, такі як привиди, загадкові події та надприродні явища. Це може зацікавити учнів і підштовхнути їх до уявного мислення та розгорнути свою фантазію.

3. Події повісті розгортаються в історичному контексті, пов'язаному з козацькою добою. Це може спонукати учнів до поглибленого вивчення історії України та розуміння важливості національних традицій і символів.

4. Крім захопливого сюжету та фантастичних елементів, у повісті також містяться важливі життєві уроки, такі як дружба, відвага, сімейні цінності та важливість захисту історичної спадщини.

А ще вивчення у школі повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», може сприяти, на нашу думку, розвитку читацького інтересу в учнів, а також формуванню патріотичності та бажанню вивчати історію та культуру України. Окрім цього, впевнені, ця повість сприяє розвитку у дітей морально-етичних засад: дружби, поваги, співчуття.

Література

1. Васильєв Є. Мензатюк Зірка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=8081>
2. Літературознавча енциклопедія: У 2-х т. Т. 2. Автор-укладач Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
3. Мензатюк Зірка. Таємниця козацької шаблі. Пригодницька повість. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022, 160 с.
4. Модельна навчальна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetar.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.14.07.pdf>

*Аліна ГЕРКОГЛО,
магістрантка 2 р. н.
історико-філологічного факультету
Університету Ушинського*

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗАДАЧ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙ ОСВІТЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ

Постановка проблеми. Реаліями сьогодення є становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження до світового освітнього простору. Освіта має

Крупеньова Т. І., Якущенко А. <i>Особливості розвитку критичного мислення учнів середньої школи</i>	127
Мороко М. Ю., Бобровська Н. <i>Поетика психологізму в історичному романі у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай»</i>	134
Павлюк Н. Л., Швайка В. <i>Реалістичний дискурс повісті Марка Вовчка «Інститутка»</i>	143
Чудак С. І., Шекмар І. <i>Експресіоністична модель характеротворення в повісті-поемі Осипа Турянського «Поза межами болю»</i>	151
Радько Г. І., Бабак Ю. <i>Психологізм образу Сидонії у повісті «Мама Сидонія» із книги Марії Матіос «Мами»</i>	160
Радько Г. І., Галенко А. <i>Образна природа повісті Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі»</i>	166
Геркогло А. <i>Використання лінгвістичних задач на уроках української мови у контексті інновацій освітянської реформи</i>	174
Кістол В. <i>Фольклорна образно-символічна парадигма в романі В. Шевчука «Дім на горі»</i>	182
Кондрашова О. <i>Функційна парадигма суспільно-політичної лексики в публіцистиці Юрія Щербака</i>	191
Макаренко О. <i>Специфіка презентації образу наратора в романі Володимира Рутківського «Джури козака Швайки»</i>	200
Паламарчук А. <i>Екзистенційні виміри збірки В. Стуса «Веселий цвинтар»</i>	209
Парадовська Т. <i>Збірка «Народні оповідання» Марка Вовчка: специфіка засобів характеротворення</i>	219
Семко І. <i>Жанрове новаторство «Патетичної сонати» М. Куліша</i>	227
Шевченко С. <i>Інтертекстуальність біографічних романів П. Акройда</i>	236
Інформація про керівників	246

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 2

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com